

دستاوردهای نور در سی و یکمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم

با محوریت نرم‌افزار جامع تفاسیر نور - نسخه ۴

به کوشش: احمد اکبری
aakbari@noornet.net

سخن نخست

سی‌ویکمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم با شعار «می‌خوانمت»، از اول فروردین ۱۴۰۳ مصادف با نهم ماه مبارک رمضان ۱۴۴۵ قمری برگزار شد و تا چهاردهم فروردین برابر با ۲۲ ماه مبارک رمضان، در مصالای بزرگ امام خمینی(ره) تهران ادامه داشت. در این رویداد بزرگ فرهنگی، در بخش داخلی، ۴۵ مؤسسه قرآنی و ۲۴ نهاد دولتی و حاکمیتی مشارکت داشتند و در بخش بین‌الملل نیز نمایندگانی از ۲۵ کشور جهان حضور داشتند.

این نمایشگاه در بخش‌های مختلفی همچون: ترجمه قرآن، خادمان قرآن، طرح بشری، حفظ آسان قرآن، بخش مکتوب، بخش حوزوی، بخش دانشگاهی، بخش مؤسسات قرآنی، محافل خانوادگی نهج‌البلاغه، دعا، فلسطین و طوفان الأقصى، مشاوره، هنرهای دینی، کودک و نوجوان، مسابقات و رویدادها و نشست‌های محتوایی، برگزار شد.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) نیز با دو غرفه در دو بخش از نمایشگاه حضور داشت. یکی، با محوریت «جامع تفاسیر نور» و «قرآن‌پژوهی هوشمند» در بخش نوآوری‌های

قرآنی دانش‌بنیان، پذیرای بازدیدکنندگان بود و دیگری، در غرفه فروش که جدیدترین محصولات نور را با تخفیف ویژه، ارائه نمود. در نمایشگاه امسال، غرفه‌های مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، پرشورتر از گذشته فعالیت داشت و بازدیدکنندگان بیشتری از محصولات این مرکز دیدن کردند و در جریان جدیدترین فعالیت‌های این مرکز در حوزه نرم‌افزار، فناوری اطلاعات و فضای مجازی قرار گرفتند.

نشست‌های علمی

یکی از ویژگی‌های غرفه مرکز نور در نمایشگاه امسال، حضور اساتید برجسته قرآنی در غرفه و برگزاری نشست‌های علمی و ارائه مباحث علمی و قرآنی و گفت‌وگوهای چهره‌به‌چهره با علاقه‌مندان به مباحث قرآنی و بازدیدکنندگان، از فعالیت‌های این مرکز بود.

در ادامه، فهرست نشست‌های علمی برگزارشده در غرفه قرآن‌پژوهی هوشمند نور از نظر می‌گذرد:

تاریخ	استاد	رشته علمی	موضوع نشست
۱۴۰۳/۱/۲	حجت‌الاسلام والمسلمین سید رضا مؤدب	استاد و مدیر گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه قم	قرائت قرآن و تشابه کلمات
۱۴۰۳/۱/۳	حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی رضایی اصفهانی	از اساتید برجسته جامعه المصطفی العالمیه در رشته علوم قرآن و حدیث و از قرآن‌پژوهان معاصر	قرآن و هوش مصنوعی
۱۴۰۳/۱/۴	حجت‌الاسلام والمسلمین فاکر میبدی	استاد و عضو هیئت علمی گروه قرآن و حدیث جامعه المصطفی العالمیه	رابطه قرآن و فناوری نوین
۱۴۰۳/۱/۵	حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالکریم بهجت‌پور	رئیس مؤسسه مطالعات قرآنی تمهید و مفسر قرآن کریم به سبک ترتیب نزول	تحولات علمی حوزه علمیه و نرم‌افزارها
۱۴۰۳/۱/۶	مهندس احمد ربیعی‌زاده	معاون فنی مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی	کاربست هوش مصنوعی در پژوهش‌های قرآنی
۱۴۰۳/۱/۷	حجت‌الاسلام والمسلمین تقی آسمانی	مدیر گروه علمی قرآن و لغت مرکز نور	معرفی محصولات جدید قرآنی مرکز نور
۱۴۰۳/۱/۸	دکتر مجید معارف	استاد و عضو هیأت علمی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران	مراتب فهم قرآن و توسعه آن در پرتو روش‌ها و فناوری‌های جدید
۱۴۰۳/۱/۹	حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی رستم‌نژاد	معاون آموزش حوزه‌های علمیه، استاد و محقق در رشته تفسیر اثری قرآن کریم	کاربست فناوری در پیشبرد تفسیر اثری قرآن کریم
۱۴۰۳/۱/۱۱	دکتر قاسم رضیعی	قاری ممتاز و بین‌المللی قرآن کریم و متخصص پزشکی هسته‌ای	محلل انس با قرآن کریم
۱۴۰۳/۱/۱۲	دکتر غلامعلی حداد عادل	مترجم قرآن، رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی و بنیاد سعدی	ترجمه‌های قرآن کریم
۱۴۰۳/۱/۱۴	دکتر علی رجبی دوانی	مورخ و پژوهشگر تاریخ اسلام، رئیس بنیاد ایران‌شناسی، عضو هیئت علمی و دانشیار تاریخ اسلام دانشگاه جامع امام حسین(ع)	ضرورت بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در پژوهش‌های دینی

مرکز نور و فعالیت‌های فناورانه در بیان کارشناسان نشست‌ها

طرح مباحث هریک از نشست‌ها، از دامنه این نوشتار خارج است؛ اما برای اطلاع خوانندگان، به مهم‌ترین مطالب هریک از ارائه‌دهندگان درباره نقش فناوری و نرم‌افزارها و خدمات مرکز نور در تحقیقات قرآنی و پژوهش‌های اسلامی، اشاره می‌شود:

* حجت‌الاسلام مؤدب

«فناوری کمک می‌کند تا بتوانیم متن قرآن را بهتر مورد دقت و بررسی قرار دهیم؛ به‌عنوان نمونه، در موضوع «بسآمد کلمات در قرآن» که بسیار اهمیت دارد، می‌توان فهمید که یک واژه با چه خانواده‌هایی در قرآن کریم آمده و با چه عباراتی آمده و در کدام سوره‌ها و چندبار تکرار شده است؛ مثلاً با کمک نرم‌افزار مشخص می‌شود که داستان حضرت موسی (علیه‌السلام) بیش از ۳۵ مرتبه در قرآن کریم با جملاتی بسیار شبیه به هم تکرار شده است. وقتی با کمک نرم‌افزار، آیات مشابه در کنار هم قرار می‌گیرد، انسان متوجه ظرافت‌های انتخاب کلمات در قرآن می‌شود و به منظور و مراد آیات بهتر پی می‌برد.

اگر این ابزارها نبود، معمولاً محقق باید به حافظه خود متکی می‌شد؛ درحالی‌که قدرت حافظه انسان، آن‌قدر هم زیاد نیست؛

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) نیز با دو غرفه در دو بخش از نمایشگاه حضور داشت. یکی، با محوریت «جامع تفاسیر نور» و «قرآن پژوهی هوشمند» در بخش نوآوری‌های قرآنی دانش‌بنیان، پذیرای بازدیدکنندگان بود و دیگری، در غرفه فروش که جدیدترین محصولات نور را با تخفیف ویژه، ارائه نمود. در نمایشگاه امسال، غرفه‌های مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، پُرشورتر از گذشته فعالیت داشت و بازدیدکنندگان بیشتری از محصولات این مرکز دیدن کردند و در جریان جدیدترین فعالیت‌های این مرکز در حوزه نرم‌افزار، فناوری اطلاعات و فضای مجازی قرار گرفتند

این محصولات و زحمات مرکز نور، جای خود را در میان محققان و علاقه‌مندان باز کرده است.

تأسیس مرکز نور توسط مقام معظم رهبری، چقدر کار هوشمندانه‌ای بود. چقدر بزرگ است خدمتی که مرکز نور و زحمتکشان این مجموعه به اسلام و علوم اسلامی انجام دادند و ما ارزش آن را می‌دانیم و دعاگوی همه این عزیزان هستیم. البته پیشنهادی هم داریم که اگر از طرف برخی نهادهای حاکمیتی، حمایت‌هایی از مرکز نور انجام بگیرد تا محصولات نور ارزان‌تر، آسان‌تر و با پیچیدگی کمتر به دست مخاطب برسد، بسیار خوب و مفید است.»

* حجت‌الاسلام فاکر

«قرآن کریم، نه تنها در مواجهه با فناوری‌های نوین، رویکرد مخالفت ندارد و موضعی مثبت می‌گیرد که حتی استفاده و توسعه آن را ضروری و واجب کرده است و ما به دستور قرآن، موظفیم

مثلاً در همین داستان حضرت موسی(علیه‌السلام)، چگونه ذهن انسانی می‌تواند تمام بسامدهای این داستان را در متن قرآن کشف کند؟ چند بار آمده، با چه ساختاری آمده، ساختارها امر هستند یا نهی، اخلاقی هستند یا تاریخی یا فقهی و...؟ درحالی‌که ابزار فناورانه در این خصوص، بسیار کارگشاست.

همین‌طور در پیدا کردن روایات تفسیری که با کمک فناوری و نرم‌افزار به راحتی می‌توان روایاتی را درباره هرآیه پیدا کرد و از این رهگذر، می‌توان از نکات معصوم(ع) در فهم آیات کمک گرفت. معصومان در ذیل هرآیه، به خصوص در دوره زندگانی پیامبر اکرم و امیرالمؤمنین و امام باقر و امام صادق و امام رضا(علیهم‌صلوات‌الله) که روایات بیشتری داریم، به بیان نکات تفسیری پرداخته‌اند. اگر متن آیات را در روایات جست‌وجو کنیم، با کمک فناوری می‌توانیم به همه روایات مرتبط دسترسی داشته باشیم و بعد از آنکه روایات هر معصوم را جدا کردیم، می‌توانیم بفهمیم که در آن دوره، این آیه از قرآن در جامعه چه سؤالاتی را به وجود آورده است؟ و چه پرسش‌هایی راجع به آن مطرح بوده است؟ اینها نکاتی است که در فهم و تفسیر آیات، بسیار مؤثر است.»

* حجت‌الاسلام رضایی

«به‌عنوان کسی که سال‌هاست از نزدیک با مقوله قرآن‌پژوهی در ارتباط هستیم، با قطع و یقین عرض می‌کنم که امروزه تحقیق و مطالعات قرآنی، بدون محصولات نور، ادعایی گزاف است. تمام تحقیقات قرآنی، اگر بخواهد عمیق، به‌روز و با کیفیت انجام شود، ناچار از مراجعه به نرم‌افزارها و محصولات نور است. خوشبختانه،

حجت‌الاسلام رضایی:

به‌عنوان کسی که سال‌هاست

از نزدیک با مقوله قرآن‌پژوهی

در ارتباط هستیم، با قطع و یقین

عرض می‌کنم که امروزه تحقیق و

مطالعات قرآنی، بدون محصولات

نور، ادعایی گزاف است. تمام

تحقیقات قرآنی، اگر بخواهد

عمیق، به‌روز و با کیفیت انجام شود،

ناچار از مراجعه به نرم‌افزارها و

محصولات نور است. خوشبختانه،

این محصولات و زحمات مرکز نور،

جای خود را در میان محققان و

علاقه‌مندان باز کرده است

باب‌بندی روایات، موضوع زدن به آیات، ارائه فهرست الفاظ قرآن کریم و کارهایی از نوع مقدمات تحقیقی را کاملاً بر عهده گرفت و دیگر محققى به سمت تولید و انتشار چنین آثاری نمی‌رود. دیگر نگارش و تدوین‌های ساده و حتی متوسط را هم برچید؛ چراکه هر کسی این نرم‌افزارها را داشته باشد، به راحتی می‌تواند این کار را انجام دهد. تصورم این است که اگر هوش مصنوعی هم به کمک بیاید، گام بسیار بلندی برای هرچه دقیق‌تر شدن و مستند شدن تحقیقات خواهد بود و مدیریت زمان و صرفه‌جویی در وقت، اتفاق خواهد افتاد.»

* دکتر مجید معارف

«این محصولات نرم‌افزاری چه در رشته قرآن و چه در روایات، تحولی به وجود آورد و به محققان کمک بسیاری کرده است. بنده به چند فایده و ویژگی نرم‌افزارهای تولیدی نور اشاره می‌کنم:

۱. موجبات آشنایی محقق با منابع گسترده را فراهم ساخته است. وقتی با کتابخانه‌ای دیجیتالی مواجه می‌شویم که مثلاً ۵۰۰ دوره تفسیر از قدیم تا جدید را در اختیار قرار می‌دهد، این امری است خارج از عهده هر کتابخانه فیزیکی! قطعاً دسترسی محقق به دامنه فراوانی از کتب فراهم می‌شود و دیگر کتابی مغفول نمی‌ماند.

۲. در جست‌وجوی محتوا تحول ایجاد کرده و در کمترین زمان ممکن، به متن مورد نظر می‌رسیم.

۳. یادداشت‌برداری و ایجاد فیش تحقیقی و سامان‌دهی مقاله یا پایان‌نامه را راحت کرده است.

بنده در گذشته کتابخانه‌های فراوانی را مراجعه می‌کردم تا کتابی را مطالعه کنم و فیش‌های کاغذی از آن تهیه کنم و بعد فیش‌ها را ساماندهی کنم؛ اما اکنون همه این مراحل را نرم‌افزار به‌خوبی و به‌سرعت انجام می‌دهد. یقیناً تولید نرم‌افزارها، جهشی در علم و تولید علم ایجاد کرده و خوشبختانه، در حال گسترش و توسعه است. امیدوارم توفیقات عزیزان در مرکز نور، هرچه بیشتر باشد و در آینده شاهد محصولات بیشتری باشیم.»

* حجت‌الاسلام رستم‌نژاد

«خدمتی که این نرم‌افزارها ارائه کرده و می‌کنند، مانند این

پایه‌پای زمانه حرکت کنیم و تأثیرگذار باشیم و در تمامی شئون فردی و اجتماعی، از این فناوری‌ها استفاده کنیم. مرکز نور فاصله‌های کیلومتری در تحقیق و پژوهش را به میلی‌متری تبدیل کرده است.»

* حجت‌الاسلام بهجت‌پور

«کاری که مرکز نور با پژوهشگران کرد، این بود که تحقیق بدون نرم‌افزار را برایشان تبدیل به امری ناممکن کرد؛ مانند کسی که در دنیای امروز بخواهد ارتباطات خودش را بدون موبایل هوشمند انجام دهد یا مسافرت از شهری به شهری دیگر را بخواهد پیاده برود. کاری که این مرکز با محققان کرد، این است که ابزاری به آنها داد که در کارهای علمی خود، ناگزیرند از آن استفاده کنند.

از فواید کار مرکز نور این بود که تلاش برای گردآوری‌ها، تلاش برای تنظیم‌سازی‌ها و دسته‌بندی‌ها، تولید کتاب‌های موسوعه،

است که گویی هزاران محقق، از اوّل تاریخ تاکنون دارند به ما خدمت می‌دهند و همه با ما حرف می‌زنند. گویی شیخ طوسی و علامه طباطبایی و تمام عالمان بزرگ، در کنارمان نشستند و به ما اطلاعات علمی می‌دهند. همه این نسل‌ها و میزان رشد و سیر بحث‌ها، و اینکه شروع بحث از کجا بود و به کجا ختم شد و مواردی دیگر، اصلاً قابل شناسایی نبود؛ ولی ما همه را یکجا با نرم‌افزار به دست می‌آوریم.

اتفاق بزرگی رقم خورده؛ خیلی بزرگ. بعضی مواقع به ذهنم می‌آید که کسانی که این نرم‌افزارها را تولید کردند، آیا می‌دانند چه کار بزرگی کردند؟ واقعاً می‌دانند چه کار

عظیمی انجام داده‌اند؟ به هر شکلی بخواهیم کار کنیم، نرم‌افزار امکانش را فراهم می‌کند؛ مثلاً کشف سیر تطور یک موضوع، قبلاً بدون نرم‌افزار امکان نداشت؛ اما امروزه همه را نرم‌افزار انجام می‌دهد. بدون این ابزارها و نرم‌افزارهای فناورانه، نمی‌توان

ادعا کرد که کار علمی و تحقیق کارآمدی انجام داده‌ایم. منظورم کارهای سطحی و نازل نیست؛ بلکه محتوای عالمانه و جدید، و کاری که قبلاً انجام نشده باشد. واقعاً بار بزرگی را نرم‌افزار برمی‌دارد.»

* دکتر قاسم رضیعی

«به نظر بنده، فضای مجازی سراسر فرصت است و اگر تهدیدی هم هست، به دلیل کم‌کاری ماست؛ نه اینکه اشکال در فضای مجازی باشد؛ بلکه باید مدیریت شود. در قرآن کریم می‌خوانیم: «وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ.» (حدید، آیه ۲۵) هر چیزی ممکن است خوبی و بدی‌هایی داشته باشد؛ ولی ما باید سعی کنیم تهدیدها را به فرصت تبدیل کنیم و حداکثر استفاده را بگیریم.»

* دکتر غلامعلی حداد عادل

«فناوری‌های دیجیتال، دنیا را عوض کرده و همه چیز را تحت تأثیر قرار داده است. امثال بنده که بیش از نیمی از عمرشان را قبل از این فناوری‌ها زندگی کرده‌اند و نسل پیشا دیجیتال هستیم، به‌خوبی حس می‌کنیم که چقدر کارها آسان شده است. اتفاق بزرگی رخ داده است.»

دکتر محمدحسین رجبی دوانی:

تأثیر گذاری نرم‌افزارها در دو بُعد خلی مشهود است:

اوّل، در صرفه جویی زمان و هزینه؛ چراکه دستیابی محقق را به منابع

بسیار آسان کرده و برای یافتن

منابع، نیازی به هزینه کردن، سفر

نمودن و جست‌وجوی فیزیکی

نیست. بنابراین، فناوری در افزایش

سرعت کار تحقیق، مؤثر بوده است.

دوم، این نرم‌افزارها برای ذهن

یک محقق فعال که به دنبال کشف

مجهولات است، بسیار راه‌گشا است

* دکتر محمدحسین رجبی دوانی

«به نظر بنده، تأثیرگذاری نرم‌افزارها در دو بُعد خیلی مشهود است:

اول، در صرفه‌جویی زمان و هزینه؛ چراکه دستیابی محقق را به منابع بسیار آسان کرده و برای یافتن منابع، نیازی به هزینه کردن، سفر نمودن و جست‌وجوی فیزیکی نیست. بنابراین، فناوری در افزایش سرعت کار تحقیق، مؤثر بوده است. دوم، این نرم‌افزارها برای ذهن یک محقق فعال که به دنبال کشف مجهولات است، بسیار راه‌گشا است؛ به این معنا که وقتی برای جست‌وجوی یک مطلبی به نرم‌افزار مراجعه می‌کند و در پاسخ‌های جست‌وجو با چندین منبع و مطلب دیگر هم مواجه می‌شود، در ذهن او موضوعات جدید ایجاد می‌کند و به او ایده می‌دهد. این نکته، با مراجعه منابع مکتوب، به دست نخواهد آمد. از همین جهت است که نرم‌افزارها می‌تواند به گسترش دامنه علم و ایجاد موضوعات جدید، کمک کند.»

بازدیدکنندگان ویژه

مرکز نور در نمایشگاه امسال، مانند گذشته میزبان جمع زیادی از محققان حوزه قرآن و حدیث و علاقه‌مندان به مباحث و معارف قرآنی بود. اندیشمندان و محققان، بازدیدکنندگان اصلی از غرفه‌های نور بودند. در این مدت، افرادی مانند: دکتر علی بهادر جهرمی، سخنگوی دولت و مهندس سعید مقیسه، رئیس سازمان

تنظیم مقررات صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی (ساترا)، از بازدیدکنندگان غرفه نور بودند.

در یازدهمین روز از نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم، شهید جمهور، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سید ابراهیم رئیسی، ضمن حضور در نمایشگاه، از غرفه مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) بازدید کرد و با فعالیت‌ها و تازه‌ترین محصولات فناورانه نور آشنا شد. نرم‌افزار جامع تفاسیر نور نسخه ۴، طرح‌های هوش مصنوعی نور و همچنین پایگاه مجلات تخصصی نور (نورمگز)، از جمله محصولات بود که مورد توجه ایشان قرار گرفت. خداوند ایشان را سرور شهیدان، محشور گرداند.

افزون بر این، در حاشیه نمایشگاه، رییس محترم مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)، جناب حجت‌الاسلام بهرامی، ضمن بازدید از غرفه حوزه علمیه قم، با حضور در خبرگزاری حوزه‌نیوز، به تشریح فعالیت‌های قرآنی مرکز نور پرداخت. ■